

**РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД
ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ**

**ИЗВЕШТАЈ
О РАДУ УСТАНОВА ЗА СМЕШТАЈ ДЕЦЕ И МЛАДИХ
ЗА 2022. ГОДИНУ**

**Београд,
јун 2023.**

Садржај

Скраћенице	3
Увод.....	4
1. Подаци о установама за домски смештај деце и младих.....	5
1.1 Број корисника и капацитет у домском смештају за децу и младе у 2022. години	5
1.2 Испуњеност структурних стандарда - структура смештаја.....	6
1.3 Људски ресурси у установама за децу и младе	7
2. Карактеристике корисника установа за смештај деце и младих	10
2.1 Број корисника у домском смештају за децу и младе	10
2.2 Старосна и полна структура корисника у домском смештају за децу и младе.....	11
2.3 Разлог смештаја у установу.....	14
2.4 Корисници према сметњама у развоју и инвалидитету и потребном степену подршке.....	15
2.5 Старатељска заштита корисника на смештају у установама за децу и младе	16
2.6 Образовна структура деце и младих у установама	17
2.7 Одржавање контаката са примарном породицом и сродницима.....	19
2.8 Дужина боравка корисника у установи	19
2.9 Флукуација корисника	20
3. Додатне делатности установа, услуге у локалној заједници	24
3.1 Поступци заштите права корисника и евиденција стручног рада.....	25
4. Закључак и препоруке	26
5. Прилог – Списак установа за децу и младе, 2022. године	30

Скраћенице

Установе за ДМБРС - установе за децу и младе без родитељског старања и за децу и младе са сметњама у развоју

Установе за ДМСР - установе за децу и младе са сметњама у развоју

МДЗ - мале домске заеднице

ЗОМУКД - Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела

МРЗБСП - Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

РЗСЗ - Републички завод за социјалну заштиту

Увод

Извештај о раду установа за смештај деце и младих у 2022. години сачињен је на основу појединачних извештаја укупно 19 установа за смештај деце и младих¹.

Поштујући Уредбу о мрежи установа социјалне заштите (у даљем тексту Уредба), која установе за децу и младе повезује у једну групу установа, Републички завод за социјалну заштиту израђује један извештај, имајући у виду карактеристике и специфичности сваке од група ових установа, односно њихових корисника: установе за децу и младе без родитељског старања и за децу и младе са сметњама у развоју, установе за децу и младе са сметњама у развоју (са организационим јединицама за одрасле) и установе за васпитање деце и омладине.

У првом делу извештаја приказани су основни подаци о установама за смештај деце и младих: број установа, смештајни капацитети и људски ресурси.

У другом делу приказани су подаци о основним обележјима корисника: број, старосна и полна структура, број и карактеристике корисника примљених у току године, разлози смештаја, пребивалиште и средина из које корисници долазе, присуство сметњи у развоју и инвалидитета, потребан степен подршке, старатељска заштита, дужина смештаја, образовни статус корисника, динамика контаката са сродницима и разлози прекида смештаја. Обележја корисника приказана су и према корисничким групама и према групама установа.

У трећем делу приказани су подаци о примени поступака ради заштите права корисника и евиденција о стручном раду, у четвртном информације о додатним делатностима установа, тј. о услугама у локалној заједници, а у петом делу се налазе закључци.

Прикупљени подаци приказани су у контексту законских, подзаконских и стратешких докумената који садрже статус и правци развоја ове групе установа: Закон о социјалној заштити², Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити³, Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године,⁴ Уредба о мрежи установа социјалне заштите, Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите⁵ и Правилник о лиценцирању⁶.

¹ Уредба о мрежи установа социјалне заштите, „Службени гласник РС“, бр. 16/2012 и 12/2013 (погледај и чл. 2. и 3), <https://www.minrzs.gov.rs/files/doc/pородica/Uredba%20o%20mrezi%20ustanova.pdf>

² „Службени гласник РС“, бр. 24/2011.

³ „Службени гласник РС“, бр. 126/2021 од 23.12.2021.

⁴ „Службени гласник РС“, број 12 од 1. фебруара 2022.

⁵ „Службени гласник РС“, бр. 42 од 14. маја 2013, 89 од 16. новембра 2018.

⁶ „Службени гласник РС“, бр. 42/2013.

1. Подаци о установама за домски смештај деце и младих

У овом делу извештаја ће бити приказани основни подаци о установама за смештај деце и младих: број установа, број корисника, смештајни капацитети, структура смештаја и људски ресурси у установама за децу и младе.

1.1 Број корисника и капацитет у домском смештају за децу и младе у 2022. години

У 2022. години услуге смештаја деци и младима пружало је 19 установа: 10 установа за децу и младе без родитељског старања и децу и младе са сметњама у развоју (ДМБРС)⁷, шест установа за децу и младе са сметњама у развоју (ДМСР) и три установе за васпитање деце и омладине.

Закон о социјалној заштити прописује да установе за смештај за децу и младе не могу имати капацитет већи од 50 места, а за смештај одраслих и старијих капацитет већи од 100⁸. Уредба о мрежи установа социјалне заштите, нормативни акт којим се одређује капацитет сваке установе прописује значајно веће капацитете.

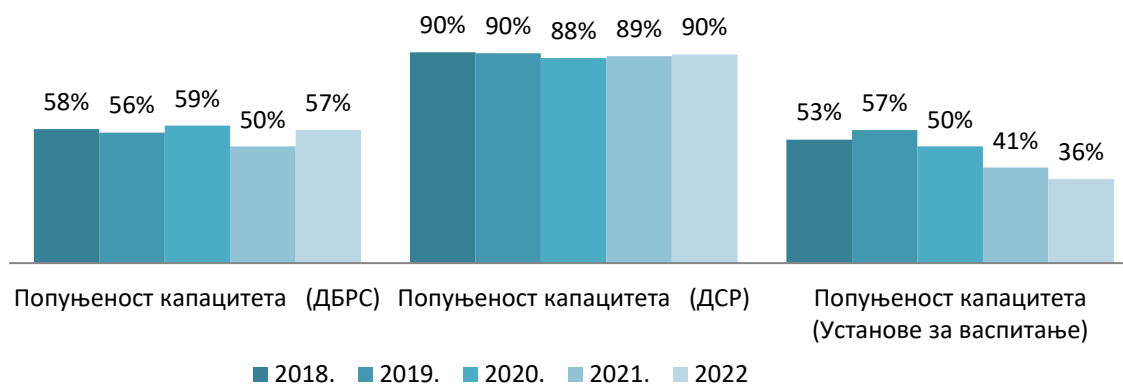
Табела 1 – Капацитет установа за смештај деце и младих дефинисан Уредбом о мрежи установа социјалне заштите према врсти установе и старости корисника, 2022.

Врста установа	Капацитет домског смештаја			Капацитет за додатне услуге
	Деца и млади	Одрасли	Укупно	Укупно
Установе за смештај деце и младих са сметњама у развоју	716	800	1516	0
Установе за смештај деце и младих без родитељског старања и за децу и младе са сметњама у развоју	924	0	924	550
Установе за васпитање деце и омладине	116	0	116	145
Укупно	1756	800	2556	695

Извор: Уредба о мрежи установа социјалне заштите, 2013.

Посматрано по групама установа попуњеност капацитета варира (Графикон 1).

Графикон 1 - Попуњеност капацитета за домски смештај деце и младих, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај и Уредба о мрежи установа социјалне заштите

⁷ Пет од ових 10 установа развило је мале домске заједнице унутар својих објеката.

⁸ Закон о социјалној заштити, члан 54. ("Службени гласник РС", бр. 24/2011)

а) Од шест установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју, четири имају капацитет преко 50 места за децу и младе⁹. Уредба дефинише да три од шест установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју имају организационе јединице за смештај одраслих¹⁰. Капацитет ових смештајних јединица је преко 100 корисника. Просечна попуњеност укупног капацитета ове групе установа у односу на Уредбом прописани капацитет је протеклих пет година 89% просечно. Број одраслих корисника превазилази прописане капацитете у јединицама за одрасле, а одрасли доминирају и у установама које немају организационе јединице за одрасле (Табела 2).

Табела 2 – Капацитет за смештај корисника у установама за децу и младе са сметњама у развоју у односу на прописани капацитет дефинисан Уредбом о мрежи, 2022.

Установа за децу и младе са сметњама у развоју	Број деце и младих, 31.12.2022.	Капацитет дефинисан Уредбом	Број одраслих, 31.12.2022.	Капацитет дефинисан Уредбом
„Др Никола Шуменковић“	69	250	259	200
„Сремчица“ Београд	107	100	166	200
„Ветерник“ Нови Сад	85	100	415	400
„Колевка“ Суботица	165	170	0	0
„Шабац“ при ЦСР Шабац	14	40	28	0
„Београд“ - стационар за	3	46	46	0
Укупно	443	706	914	800

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих са сметњама у развоју

б) Од 10 установа за смештај деце и младих без родитељског старања две установе имају капацитет домског смештаја већи од 50 корисника¹¹. У већини ових установа се континуирано смањује број корисника, тако да је у неким домовима број корисника значајно испод капацитета смештаја прописаног Уредбом¹². У односу на Уредбу, 31.12.2022. попуњено је 57% укупног смештајног капацитета, са значајним варијацијама. Разликује се број корисника по установама и креће се у распону од 12 до 258 корисника.

ц) Три установе за васпитање деце и омладине, према Уредби располажу са укупним капацитетом од 261 места, 116 за заводски смештај и 145 за друге услуге. Капацитети ових установа не прелазе капацитет прописан Законом о социјалној заштити. Попуњеност капацитета је 2022. године најнижа у протеклих пет година са 36,2% попуњених капацитета.

1.2 Испуњеност структурних стандарда - структура смештаја

Према Правилнику о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите прописана структура смештаја кроз максималан број места у соби износи четири. Иако установе континуирано смањују укупан капацитет, а повећавају број соба са мањим бројем кревета, у 2022. години и даље 20,9% соба у овој групи установа има више од четири кревета.

⁹ Установе за домски смештај деце и младих „Ветерник“, „Колевка“, „Сремчица“ и „Др. Никола Шуменковић“

¹⁰ Установе за домски смештај деце и младих „Ветерник“ и „Сремчица“ и „Др. Никола Шуменковић“

¹¹ Установа за домски смештај деце и младих „Др. Милорад Павловић“ и Центар за заштиту одојчади и деце „Звечанска“

¹² Уредба препознаје и установу „Младост“ у Крагујевцу која је у потпуности трансформисана у установу за пружање локалних услуга, као и установу „Петар Радовановић“ у Ужицу која је са радом престала 2019. године. С обзиром на то подаци о капацитетима из Уредбе за ове две установе нису укључени у извештај.

Најнеповољније стање у испуњавању структурних стандарда је у установама за смештај деце и младих са сметњама у развоју (ДМСР). Шест установа за ДМСР располагало је са 292 собе, односно са укупно 1.366 места за смештај. И даље, само једна установа има структуру смештаја у складу са стандардом. Чак 32,5% соба има више од четири кревета. Ипак, за разлику од 2021. године када је евидентирано да две установе имају 20 соба са 10 и више кревета, у 2022. години само једна установа има четири овакве собе.

У десет установа за смештај ДМБРС је 2022. године 87% соба у складу са стандардима, односно доминирају двокреветне и трокреветне собе.

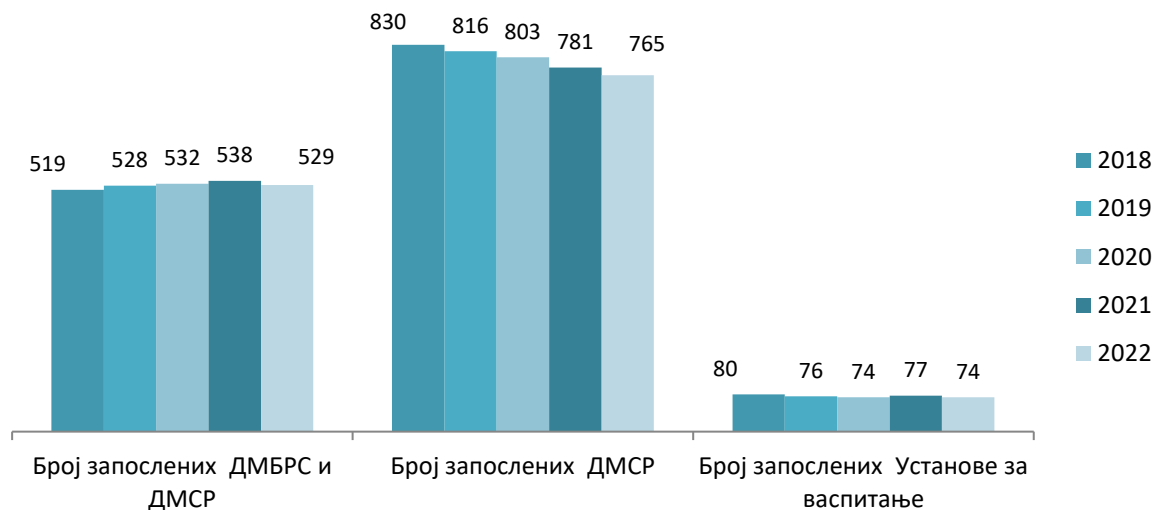
Структура соба у установама за васпитање деце и омладине је најповољнија: 82,7% соба чине двокреветне собе и нема соба са више од четири кревета.

1.3 Људски ресурси у установама за децу и младе

Број запослених у установама за смештај деце и младих на дан 31.12.2022. године износио је укупно 1.368. У односу на 2018. годину када је било 1.429 запослених, укупан број запослених је смањен за 4,2% (Графикон 2), док је број корисника у истом периоду смањен за 3,2%.

Смањење броја запослених је присутно пре свега у домовима за ДМСР. Протеклих пет година забележено је смањење броја запослених од 7,8%, док је број корисника смањен за 1%.

Графикон 2 - Запослени у установама за смештај деце и младих, 2018 - 2022.

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

Структура запослених се разликује у три групе установа. У установама за смештај ДМСР на крају 2022. године је укупно 765 запослених, а највише, односно половину радника чине сарадници. У установама за ДМБРС на дан 31.12.2022. године било је 529 радника у 10 установа, доминирају сарадници са 30,2%. У установама за васпитање деце и омладине укупан број запослених је 74, а готово подједнако учешће у укупном боју запослених чине стручни радници са 37,8% и технички радници са 33,8% (Табела 3).

Табела 3- Структура запослених радника у установама за смештај деце и младих, 2022. (%)

Назив радног места	Установе за децу без родитељског старања	Установе за децу са сметњама у развоју	Установе за васпитање деце и омладине
Руководиоци	4,9%	1,7%	6,8%
Стручни радници	18,3%	11,0%	37,8%
Стручни сарадници	14,7%	4,4%	9,5%
Сарадници	30,2%	51,0%	1,4%
Финансијски и административни радници	6,6%	4,3%	10,8%
Технички радници	25,1%	27,6%	33,8%

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

Стручни радници се према професији разликују у три групе установа. У установама за ДМСР у којима су већински одрасли корисници доминирају дефектолози, поготово у установама са организационим јединицама за одрасле. У установама за децу и младе без родитељског старања и децу и младе са сметњама у развоју најзаступљенији су педагози и специјални педагози, а дефектолога има свега 5,2% као и 1% логопеда, иако је на смештају 50% деце и младих са сметњама у развоју. У установама за васпитање трећина стручних радника су специјални педагози, у складу са корисничком групом деце. Број лекара (опште праксе и специјалиста) је мали у све три групе установа, а у установама за васпитање их нема, иако су на смештају и деца са сметњама у развоју, пре свега са менталним тешкоћама (Табела 4).

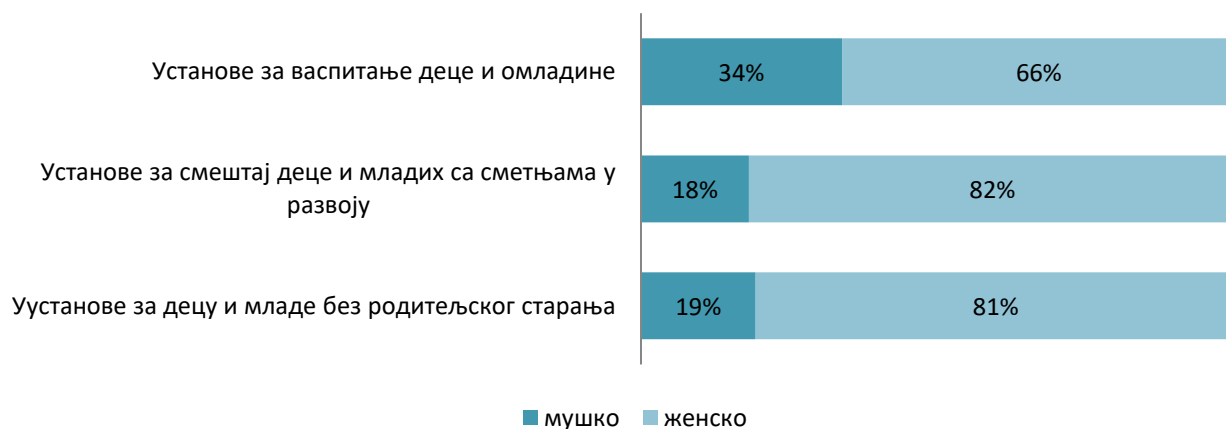
Табела 4 - Структура стручних радника и корисника према врсти установе, 2022,%

Стручни радници	Установе за децу са сметњама у развоју	Установе за децу без родитељског старања	Установе за васпитање деце и омладине
Дефектолог	58,3%	5,2%	14,3%
Педагог / специјални педагог	1,2%	36,1%	35,7%
Социјални радник	8,3%	15,5%	14,3%
Психолог	7,1%	13,4%	10,7%
Социолог	0,0%	1,0%	0,0%
Правник	4,8%	6,2%	10,7%
Логопед	4,8%	1,0%	0,0%
Андрагог	0,0%	0,0%	0,0%
Лекар опште праксе	6,0%	1,0%	0,0%
Лекар специјалиста	7,1%	7,2%	0,0%
Стоматолог	1,2%	1,0%	0,0%
Остало	1,2%	12,4%	14,3%
Број деце и младих	443	521	42
Број одраслих	914	6	0
Укупно корисника	1357	527	42
Број деце и младих са сметњама у развоју/инвалидитетом	443	286	24

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

Запослени у установама за смештај деце и младих су доминантно женског пола, а полна структура се није значајно мењала у претходних пет година (Графикон 3).

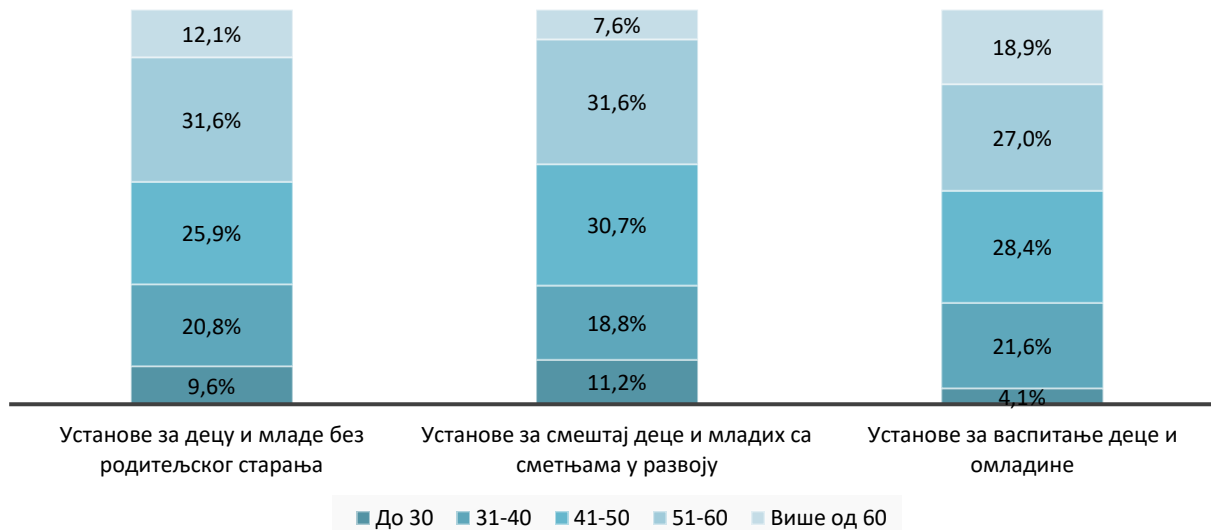
Графикон 3 - Полна структура запослених према врсти установа за смештај деце и младих, 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

У старосној структури 41,3% запослених је старије од 50 година. У претходних пет година расте удео запослених старијих од 60 година, 2018. године био је 6,3% а 2022. године је 9,9% (Графикон 4).

Графикон 4 - Старосна структура запослених по врстама установа за смештај деце и младих, 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

Запослени у установама социјалне заштите имају обавезу и могућност сталног професионалног усавршавања. У 2022. години број запослених који похађају обуке, како из система социјалне заштите, тако и из здравственог система вратио се на ниво од 2018. године, након значајног пада учешћа запослених у обукама током пандемије. Док запослени у установама за ДМБРС и за васпитање деце и омладине похађају обуке из система социјалне заштите, запослени у установама за ДМСР чешће похађају обуке из система здравствене заштите. Већи број запослених похађао је неакредитоване, него акредитоване обуке из система социјалне заштите (Табела 5).

Табела 5 – Запослени у установама за смештај деце и младих према похађању програма стручног усавршавања, 2022.

Врста програма обуке или стручног усавршавања	Установе за смештај деце и младих са сметњама у развоју	Установе за децу и младе без родитељског старања	Установе за васпитање деце и омладине	Укупно
Програми обуке који су акредитовани у систему социјалне заштите	53	138	29	220
Програми обуке из области социјалне заштите који нису акредитовани	53	202	35	290
Програми обуке који су акредитовани у систему здравствене заштите	155	35	1	191
Програми обуке из области здравствене заштите који нису акредитовани	0	20	0	20
Семинари, саветовања, конференције и друго	49	24	23	96
Неки други програми или усавршавања (академско усавршавање – специјализација, мастер и сл.)	3	20	0	23
Укупно запослених 31.12.2022.	765	529	74	1368

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

2. Карактеристике корисника установа за смештај деце и младих

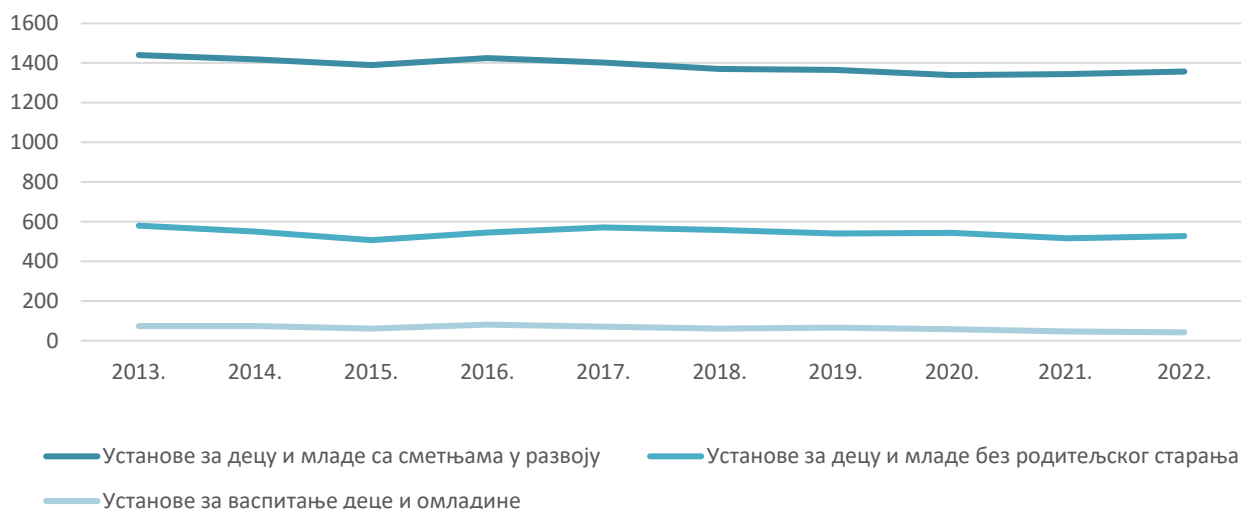
Овај део извештаја прати поделу на три врсте установа и корисничке групе прописане Уредбом о мрежи установа социјалне заштите, али и специфичности актуелно присутних корисничких група које се разликују од циљних група прописаних Уредбом. Корисници мале домске заједнице биће посебно описани само када се њихове карактеристике значајно разликују од карактеристика корисника установе којој припадају.

2.1 Број корисника у домском смештају за децу и младе

У установама за смештај деце и младих укупан број корисника током 2022. године износио је 2.119, а на дан 31.12.2022. године 1.926.

Укупан број корисника ове групе установа у протеклих 10 година смањио се за 8,0% - у установама за васпитање за 43,2%, у установама за ДМБРС за 9,1%, а у установама за ДМСР за 5,7%. У 2022. години се први пут у десетогодишњем периоду региструје и повећање броја корисника, 0,9% у односу на 2021. годину (Графикон 5).

Графикон 5 - Корисници у установама за децу и младе, према врсти установе, 2013 - 2022.

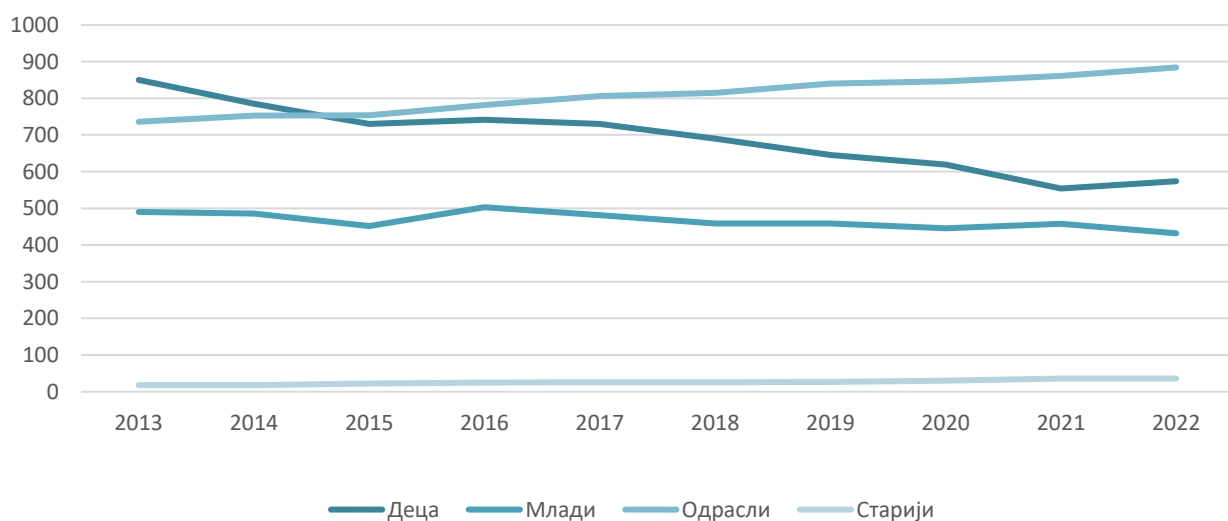
Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

2.2 Старосна и полна структура корисника у домском смештају за децу и младе

У 2022. години настављен је тренд доминанантног удела одраслих корисника, иако је реч о установама намењеним деци и младима. На дан 31.12.2022. године 47,8% корисника у 19 установа је старије од 26 година (одрасли корисници чине 45,9%, а старији 1,9%), удео деце износи 29,8%, а удео младих 22,4%. Такође, у 2022. години на смештају је 35 деце млађе од три године, што је највише у протеклих пет година.

Иако се укупан број корисника у овој групи смањује, у протеклих 10 година расте број одраслих и старијих корисника: број одраслих је повећан за 20,1%, а старијих за 100,0%. Број деце се, са друге стране, у складу са стратешким циљевима деинституционализације смањује, тако да је у периоду 2013 – 2022. године број деце смањен за 32,5%, а у 2022. години је први пут евидентиран пораст броја деце за 3,6%. Број младих је у протеклих 10 година смањен за 8,0% (Графикон 6).

Графикон 6 – Старосна структура корисника у установама за децу и младе, 2013 - 2022.

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

Старосна структура корисника у три групе установа се значајно разликује (Табела 6). У установама за ДМСР у 2022. години 67,4% корисника је старије од 26 година. Иако три од шест установа има организационе јединице за одрасле, одрасли корисници смештени су у пет установа, а број одраслих на смештају се континуирано повећава управо у установама које немају организационе јединице за одрасле (у протеклих 10 година број је повећан за 21,9%). Број деце на дан 31.12.2022. године је 152, од чега је 10 деце млађе од три године.

У 10 установа за ДМБРС 98,9% корисника су деца и млади, а на крају 2022. године у установама је боравило 6 одраслих корисника, пет у малој домској заједници. Такође, у овој групи установа на крају 2022. године боравило је 25 деце млађе од три године (Табела 6).

Три установе за васпитање деце и омладине смештају децу и младе који су у сукобу са родитељима, старатељима и заједницом¹³ као и децу старију од 14 година и младе којима је изречена васпитна мера¹⁴. ЗОМКУД дефинише узрасне категорије малолетних учинилаца који су циљна група установа за васпитање: млађи малолетници - лице које је у време извршења кривичног дела навршило четрнаест, а није навршило шеснаест година, старији малолетници - лице које је у време извршења кривичног дела навршило шеснаест, а није навршило осамнаест година. Циљна група ових установа су и млађа пунолетна лица која су у време извршења кривичног дела навршила осамнаест, а у време суђења нису навршили двадесет једну годину. У установама за васпитање деце и омладине бораве и деца млађа од 14 година која су у сукобу са родитељима, старатељима и заједницом и немају изречену васпитну меру.

Табела 6 - Корисници у установама за децу и младе према установи и старости, 31.12.2022.

Установа за децу и младе	Број корисника на дан 31.12.					Укупно
	0-2	3-17	18-25	26-65	65 и више	
Укупан број корисника у установама за децу и младе	35	539	432	884	36	1926
<i>Број корисника према врсти установе за децу и младе</i>						
<i>Установе за домски смештај деце и младих без родитељског старања и са сметњама у развоју</i>						
	0-2	3-17	18-25	26-65	65 и више	Укупно
"Вера Благојевић" Бања Ковиљача	0	3	11	0	0	14
"Вера Радивојевић" Бела Црква	0	37	5	0	0	42
"Јефимија" Крушевац	0	15	8	1	0	24
"Мирослав Антић - Мика" Сомбор	0	16	4	0	0	20
"Споменак" Панчево	0	20	1	0	0	21
"Станко Пауновић" Неготин	0	6	6	0	0	12
"Христина Маркишић" при ЦСР Алексинач	0	4	7	2	0	13
ЦЗОДО „Звечанска"	25	170	63	0	0	258
Дечије село "Др Милорад Павловић" Сремска Каменица	0	78	19	0	0	97
"Душко Радовић" Ниш	0	12	11	3	0	26

¹³ Уредба о мрежи установа социјалне заштите, „Службени гласник РС“, бр. 16/2012 и 12/2013

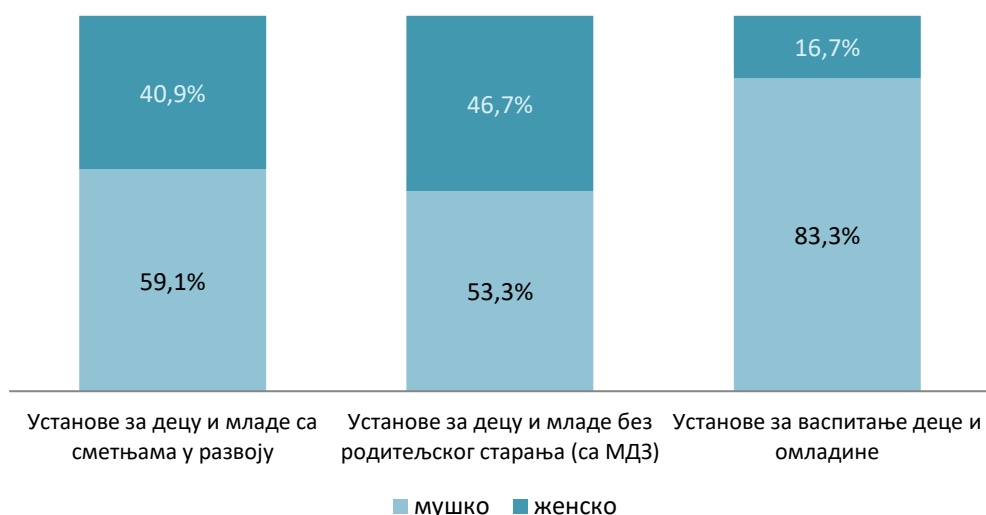
¹⁴ Закон о социјалној заштити, члан 15. ("Службени гласник РС", бр. 24/2011)

Укупно ДМБРС	25	361	135	6	0	527
<i>Установе за домски смештај деце и младих са сметњама у развоју</i>						
	0-2	3-17	18-25	26-65	65 и више	Укупно
"Београд" - стационар за аутизам	0	1	2	46	0	49
"Ветерник" Нови Сад	0	2	83	401	14	500
„Колевка“ Суботица	10	96	59	0	0	165
"Сремчица" Београд	0	26	81	166	0	273
"Шабац" при ЦСР Шабац	0	5	9	28	0	42
"Др Никола Шуменковић" Стамница	0	12	57	237	22	328
Укупно ДМСР	10	142	291	878	36	1357
<i>Установе за васпитање деце и омладине</i>						
	10-13	14-17	18-25	26-65	65 и више	Укупно
Завод за васпитање Књажевац	10	7	1	0	0	18
Завод за васпитање Веоград	1	13	1	0	0	15
Завод за васпитање Ниш	0	5	4	0	0	9
Укупно установе за васпитање	11	25	6	0	0	42

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

У полној структури корисника у установама за смештај деце и младих 31.12.2022. године корисници мушког пола су заступљени са 58,0%. Полна структура корисника се разликује унутар три групе установа: у установама за васпитање доминирају деца и млади мушког пола, док је полна структура у друге две групе установа уједначенија (Графикон 7). Подаци се нису значајно мењали протеклих пет година.

Графикон 7 - Полна структура корисника установа за децу и младе према групама установа, 2022.

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

2.3 Разлог смештаја у установу

У 2022. години, разлози смештаја корисника се као и ранијих година, разликују у три групе установа. Разлог смештаја за 55,1% корисника који се налазе у установама за ДМБРС и ДМСР је неадекватно родитељско старање, а код 14% родитељи нису у могућности да одговоре на здравствене потребе корисника. У МДЗ 29% корисника је смештено због неадекватног родитељског старања и 29% због немогућности родитеља да одговоре на здравствене потребе детета. Разлог смештаја за 62,8% деце у установама за ДМСР је немогућност родитеља да одговоре на здравствене потребе детета (Табела 7).

Табела 7: Корисници установа за смештај деце и младих, према врсти установе и разлогу смештаја, 2022, (у %)

Разлог смештаја	Корисници на смештају		
	Деца из установа за децу и младе са сметњама у развоју	Мала домска заједница (сви корисници)	Установе за децу и младе без родитељског старања (сви корисници)
Родитељи умрли	1,3%	4,8%	3,6%
Родитељи непознати	0,0%	0,0%	0,0%
Родитељи спречени да врше родитељско право (одслужење затворске казне, болничко лечење, психијатријска обољења, и сл.)	8,3%	0,0%	5,0%
Родитељи делимично лишени родитељског права	3,8%	6,3%	2,6%
Родитељи потпуно лишени родитељског права	2,6%	28,6%	4,1%
Родитељи лишени пословне способности или нису стекли пословну способност	0,6%	4,8%	2,7%
Неадекватно родитељско старање	16,0%	19,0%	55,1%
Насиље над дететом	0,6%	1,6%	3,9%
Родитељи нису у могућности да одговоре на здравствене потребе детета	62,8%	25,4%	14,0%
Остали разлози	3,8%	9,5%	8,9%
Укупно	100,0%	100,0%	100,0%

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

Разлог смештаја за 65,2% пунолетних корисника у установама за децу и младе са сметњама у развоју је да породица није спремна да брине о њима, док 24,3% нема ближих сродника.

У установама за васпитање деце и омладине 35,7% чине корисници којима је изречена васпитна мера. Преостали корисници су упућени су од стране органа старатељства и немају изречену меру.

2.4 Корисници према сметњама у развоју и инвалидитету и потребном степену подршке

Од укупног броја корисника у три групе установа за смештај, 74,9% има сметње у развоју. У установама за смештај ДМСР, у 2022. години сва деца и млади имају сметње у развоју. Са 43,3% доминирају корисници са интелектуалним тешкоћама, а 31,6% корисника има вишеструке сметње (Графикон 8).

У установама за ДМБРС у 2022. години 50% корисника има сметње у развоју. Најзаступљеније су вишеструке сметње регистроване код 53,6% укупног броја корисника. Као издвојене јединице унутар ове групе домова налазе се мале домске заједнице и сви корисници малих домских заједница имају сметње у развоју.

У установама за васпитање у 2022. години евидентирано је 54,2% деце и младих са менталним, односно психијатријским тешкоћама (Графикон 8).

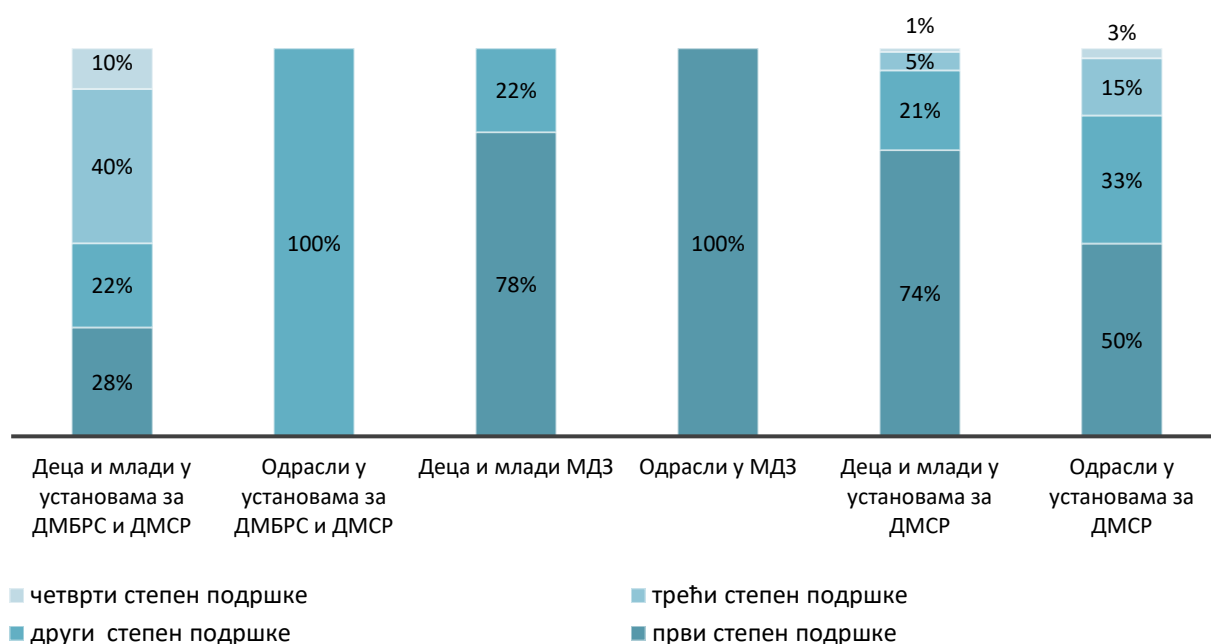
Графикон 8 - Деца и млади са сметњама у развоју према врсти сметње у развоју или инвалидитета, 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

У 2022. години 50,8% свих корисника домског смештаја има потребу за првим степеном подршке. Посматрано по подгрупама установа, први степен подршке потребан је за 78,4% деце и младих корисника малих домских заједница и за све одрасле у МДЗ. У установама за ДМСР 73,8% деце и младих и 49,7% одраслих имају потребу за првим степеном подршке. За половину корисника у установама за домски смештај ДМБРС процењено је да им је потребан трећи или четврти степен подршке (Графикон 9). Структура корисника према степену подршке је стабилна протеклих година.

Графикон 9 - Корисници услуге домског смештаја према потребном степену подршке, 2022, (%)

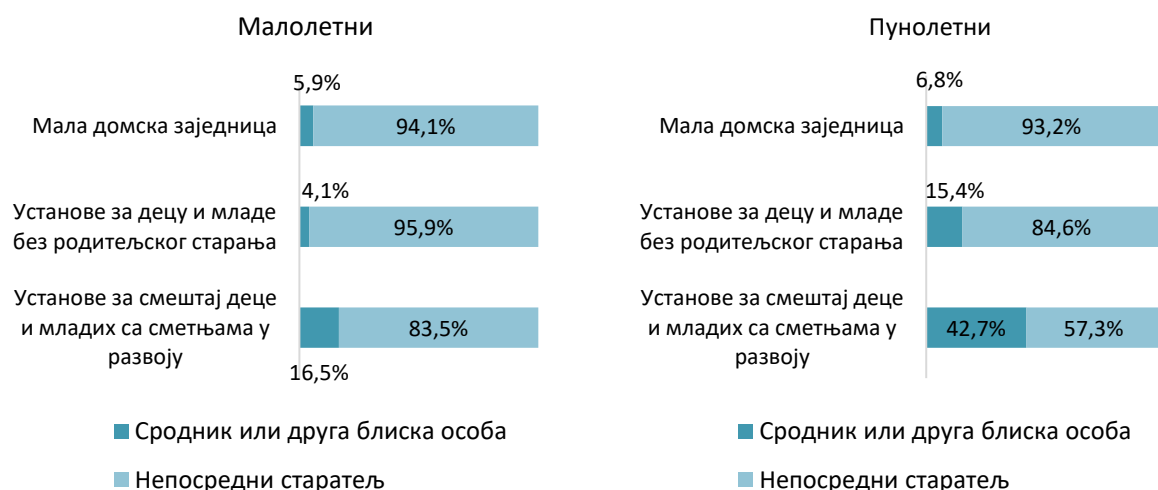

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

2.5 Старатељска заштита корисника на смештају у установама за децу и младе

Мере старатељске заштите су у 2022. години примењене за 84,6% корисника у 10 установа за децу и младе без родитељског старања и 6 установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју. У обе групе установа, независно од узраста корисника, доминира непосредни старатељ. Изузетак су пунолетни корисници у установама за смештај ДМСР, где је за 42,7% корисника старатељ сродник (Графикон 10).

Графикон 10 - Корисници под старатељском заштитом према старости и врсти старатељске заштите, 2022. (%)

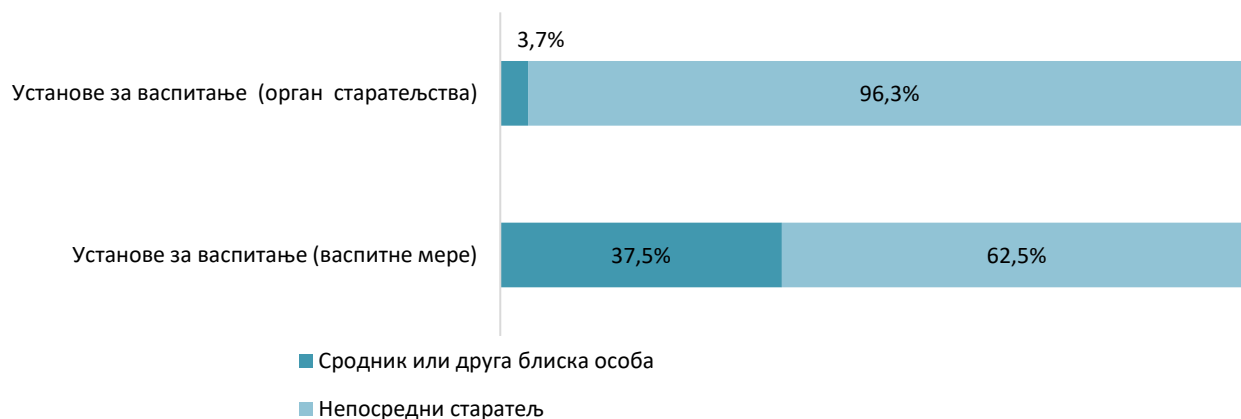

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

У установама за васпитање мере старатељске заштите примењене су за сву децу и младе које је упутио орган старатељства и за 53,3% корисника са васпитном мером. Међу корисницима

који су у установу за васпитање смештени на основу васпитне мере за 37,5% корисника старатељ је сродник (Графикон 11).

Графикон 11 - Корисници под старатељском заштитом у установама за васпитање, према врсти старатељске заштите, 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји установа за васпитање деце и омладине

2.6 Образовна структура деце и младих у установама

Од укупног броја деце основношколског узраста у установама за децу и младе 2,3% или 10 деце није укључено у образовни систем.

У установама за ДМБРС само 1,1% деце основношколског узраста није укључено у образовање. У претходне три године повећава се број деце која похађају редовну основну школу, тако да 2022. године први пут већи број похађа редовну него специјалну школу¹⁵. Деца средњошколског узраста су такође чешће у редовним, него у специјалним средњим школама (Табела 8). Млади су укључени у различите облике образовања и само 3% је напустило школу или су остали професионално неспособљени, док 25% младих корисника похађа вишу школу или факултет (Табела 9). У малим домским заједницама деца су већински укључена у образовни систем, преваходно у специјално образовање, а 74,3% младих је окончало образовање.

У установама за децу и младе са сметњама у развоју се у 2022. години, такође смањује број деце основношколског узраста која нису укључена у образовање. У 2020. години било их је 11,8%, а у 2022. години 5,3%. Готово половина, 48,7% деце иде у специјалну школу, а 28,3% деце је напустило или није похађало школу. Млади из ове групе установа већински, 59,5% нису укључени у образовање.

Укљученост у образовни систем деце и младих у установама за васпитање деце и омладине различита је код корисника који су упућени од стране органа старатељства и оних који су смештени на основу васпитних мера: 77,8% деце упућене од стране органа старатељства похађа редовну основну школу, а сва деца и млади са васпитном мером су укључена у обавезно основно образовање (Табела 8).

¹⁵ Половина све деце у установама за домски смештај ДМБРС и ДМСР има сметње у развоју

Табела 8 - Деца смештена у установе према образовном статусу и према врсти установе, 2022. (%)

Образовни статус	Корисници установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју	Корисници установа за децу и младе без родитељског старања		Корисници установа за васпитање деце и омладине	
		Домски смештај	Мале домске заједнице	Васпитна мера	Одлука органа старатељств а
Не похађа предшколску установу (предшколски узраст)	0,0%	14,9%	6,3%	0,0%	0,0%
Похађа предшколску установу	0,0%	3,5%	0,0%	0,0%	0,0%
Не похађа основну школу (основношколски узраст)	5,3%	1,1%	0,0%	0,0%	3,7%
Редовна основна школа	2,0%	27,0%	0,0%	22,2%	77,8%
Специјална основна школа	48,7%	20,3%	87,5%	11,1%	0,0%
Не похађа средњу школу (средњошколски узраст)	0,0%	0,0%	0,0%	11,1%	0,0%
Редовна средња школа	14,5%	16,8%	0,0%	33,3%	11,1%
Специјална средња школа	0,0%	8,6%	6,3%	0,0%	0,0%
Школа за основно образовање одраслих	0,0%	2,4%	0,0%	22,2%	3,7%
Студенти - виша и висока школа	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Напустили школовање - неоспособљени	28,3%	1,6%	0,0%	0,0%	3,7%
Завршили школовање	1,3%	3,8%	0,0%	0,0%	0,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

Табела 9 - Млади у установама према образовном статусу и према врсти установе, 2022. (%)

Образовни статус	Корисници установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју	Корисници установа за децу и младе без родитељског старања		Корисници установа за васпитање деце и омладине
		Домски смештај	Мале домске заједнице	
Не похађа основну школу (основношколски узраст)	14,8%	0,0%	0,0%	0,0%
Редовна основна школа	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%
Специјална основна школа	1,4%	2,0%	8,6%	0,0%
Не похађа средњу школу (средњошколски узраст)	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%
Редовна средња школа	0,0%	25,0%	0,0%	33,3%

Специјална средња школа	16,8%	10,0%	14,3%	0,0%
Школа за основно образовање одраслих	7,6%	0,0%	0,0%	16,7%
Студенти - виша и висока школа	0,0%	25,0	0,0%	0,0%
Напустили школовање - неспособљени	36,8%	3,0%	2,9%	0,0%
Завршили школовање	22,7%	35,0%	74,3%	16,7%
Укупно	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

2.7 Одржавање контаката са примарном породицом и сродницима

Деца и млади на смештају у установама ретко контактирају са породицама и сродницима. Укупно 65,0% деце и младих у установама који имају сроднике нема контакте или су контакти веома ретки и без предвидиве динамике.

У најнеповољнијем положају је 89,3% деце и младих из малих домских заједница који се никада или ретко виђају са сродницима. Такође, 88,5% деце и младих упућених у установе за васпитање од стране органа старатељства се ретко или никада не виђају са сродницима. Најчешће контакте имају деца и млади у установама за васпитање који су смештени на основу изречене васпитне мере (Табела 10).

Табела 10 – Деца и млади према начину одржавања контаката са сродницима, 2022., %

Врста установе	Редовни контакти у дому или у породици	Повремени контакти у дому (мање од једном месечно)	Ретки контакти, без предвидљиве динамике	Без контаката
Установе за смештај деце и младих са сметњама у развоју	15,3%	22,1%	21,2%	41,4%
Установе за децу и младе без родитељског старања	18,1%	18,6%	30,1%	33,3%
Мале домске заједнице	0,0%	10,7%	23,2%	66,1%
Корисници са васпитном мером (Заводи)	40,0%	6,7%	46,7%	6,7%
Корисници смештени на основу одлуке органа старатељства (Заводи)	7,7%	3,8%	76,9%	11,5%
Укупно	15,9%	19,1%	27,3%	37,6%

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

Што се тиче одраслих и старијих корисника смештених у установе за децу и младе са сметњама у развоју, 64,4% корисника нема контакте са сродницима или су контакти ретки и без предвидљиве динамике.

2.8 Дужина боравка корисника у установи

Дужина боравка корисника се разликује зависно од врсте установе. Према Закону о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити¹⁶ смештај у установи је

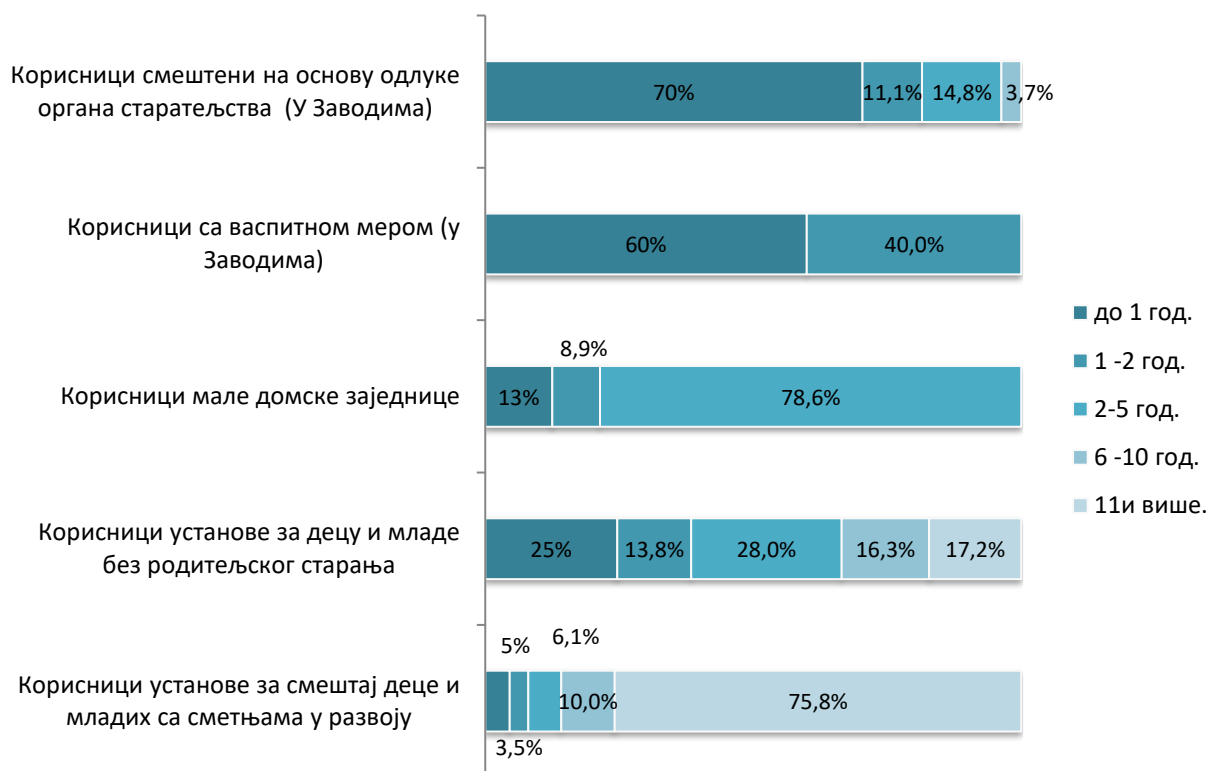
¹⁶ „Службени гласник РС“, бр. 126/2021 од 23.12.2021, чл. 13; чл. 17.

временски ограничен и не може бити одређен на период дужи од 12 месеци за пунолетна лица, односно шест месеци за малолетна лица. Одлука којом се продужава услуга смештаја мора садржати временски период на који се односи, а који не може бити дужи од шест месеци за малолетна лица, односно 12 месеци за пунолетна лица, као и детаљно образложење оправданости продужавања смештаја у установи.

Међутим, у установама за смештај ДМСР, на дан 31.12.2022. године, 75,8% свих корисника борави у установи преко десет година: 24,2% борави између 10 и 19 година, а чак 51,7% корисника дуже од двадесет година. У установама за ДМБРС 33,5% деце и младих бораве преко пет година (Графикон 12).

У установама за васпитање деце и младих корисници који су на смештају са васпитном мером не остају дуже од две године, што је у складу са законом, 18,5% деце и младих смештених у ове установе на основу одлуке органа старатељства (без изречене мере) бораве у установи дуже од две године.

Графикон 12 - Дужина боравка корисника у установама за децу и младе, 2022. (%)

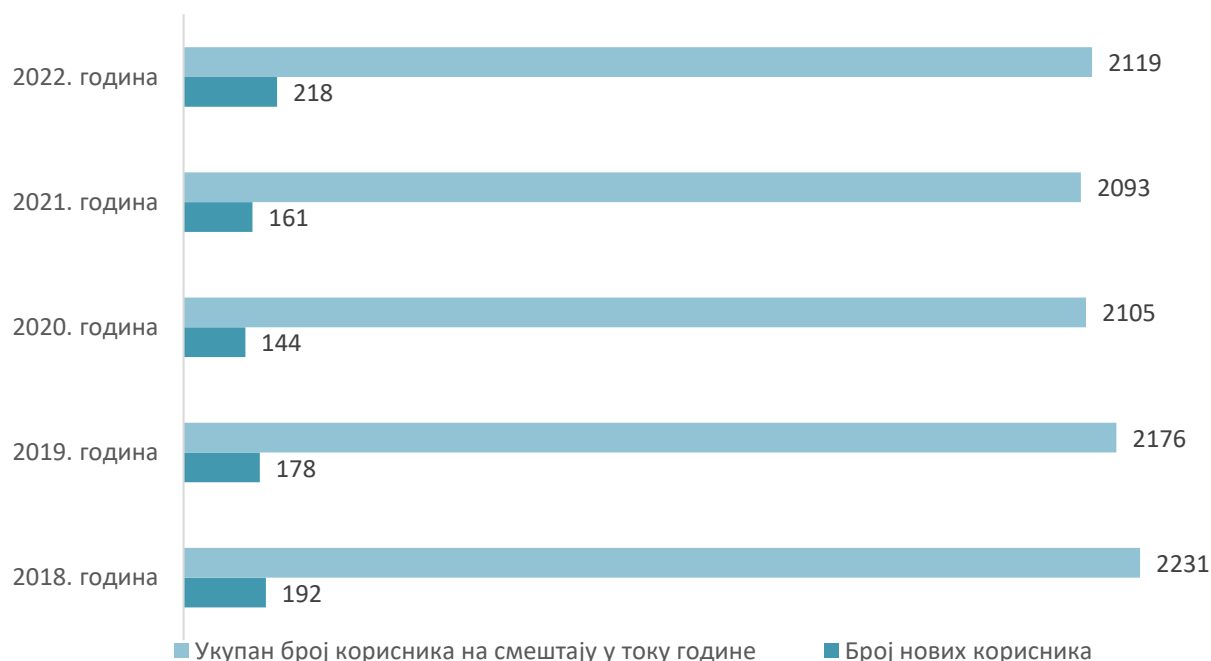

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

2.9 Флукуација корисника

У току 2022. године у 19 установа за децу и младе примљено је 218 корисника. Удео корисника смештених у установу у току 2022. године у укупном броју корисника на смештају је 10,3% и највиши је у протеклих пет година (Графикон 13).

Графикон 13 - Корисници смештени у току године у односу на укупан број корисника на смештају, 2018 - 2022.

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

Флуктуација корисника, односно однос броја пријема и прекида смештаја је значајан индикатор у контексту захтева прописаних Законом о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити и Стратегијом деинституционализације. Три групе установа се значајно разликују према степену флуктуације. Највећа флуктуација је забележена у установама за васпитање деце и младих - у овим установама број прекида смештаја је већи од броја примљене деце, у складу са прописима о ограниченој дужини боравка деце и младих¹⁷. Удео броја корисника примљених током 2022. године је 39,4%, а удео прекида смештаја 40,8% (Табела 11).

Са друге стране, флуктуација у установама за смештај ДМСР је изразито мала. У протеклих пет година, као и у годинама пре тога, мали је број и пријема корисника и прекида смештаја, док у 2022. години долази до пораста пријема корисника и смањења прекида смештаја. Удео пријема у укупном броју корисника износи 4,2%, док је удео прекида смештаја 2,9%.

Флуктуација у установама за смештај ДМБРС је већа него у установама за смештај ДМСР. У 2022. години 20,2% корисника су новопримљени корисници, што је највиши удео пријема у протеклих пет година у овој групи установа. У току године било је нешто мање прекида него пријема, 18,4% корисника је имало прекид смештаја. У малим домским заједницама флуктуација је нешто већа него ранијих година.

¹⁷ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела, чл. 20. "Службени гласник РС", бр. 85/2005)

Табела 11 - Флукуација корисника према врсти домског смештаја за децу и младе, 2022.

Корисници према установама	Број корисника	Број пријема	Број прекида	Удео пријема, %	Удео прекида, %
Корисници установа за децу и младе са сметњама у развоју	1401	59	41	4,2%	2,9%
Корисници установа за децу и младе без родитељског старања	584	124	113	21,2%	19,3%
Корисници мале домске заједнице	63	7	7	11,1%	11,1%
Корисници установе заваспитање деце и омладине	71	28	29	39,4%	40,8%
Укупно	2119	218	190	10,3%	9,0%

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и млади

Када је о пријемима на смештај реч, највише, односно 41,3% деце и младих који су примљени у установе у току године је премештено из друге установе за смештај, 24,4% деце и младих примљених у току 2022. године у установу је претходно живело у биолошкој породици, 24,4% корисника долази из породичног смештаја (хранитељске породице), 4,7% је пре домског смештаја било у систему здравствене заштите, а 2,3% корисника долази из усвојитељске породице. Најнеповољнија ситуација је забележена у установама за смештај ДМБРС и установама за васпитање деце и младих за кориснике које је орган старатељства упутио на смештај, где је 73,2%, односно 77,7% корисника који су примљени 2022. године у установу већ било на институционалном или породичном смештају (Графикон 14).

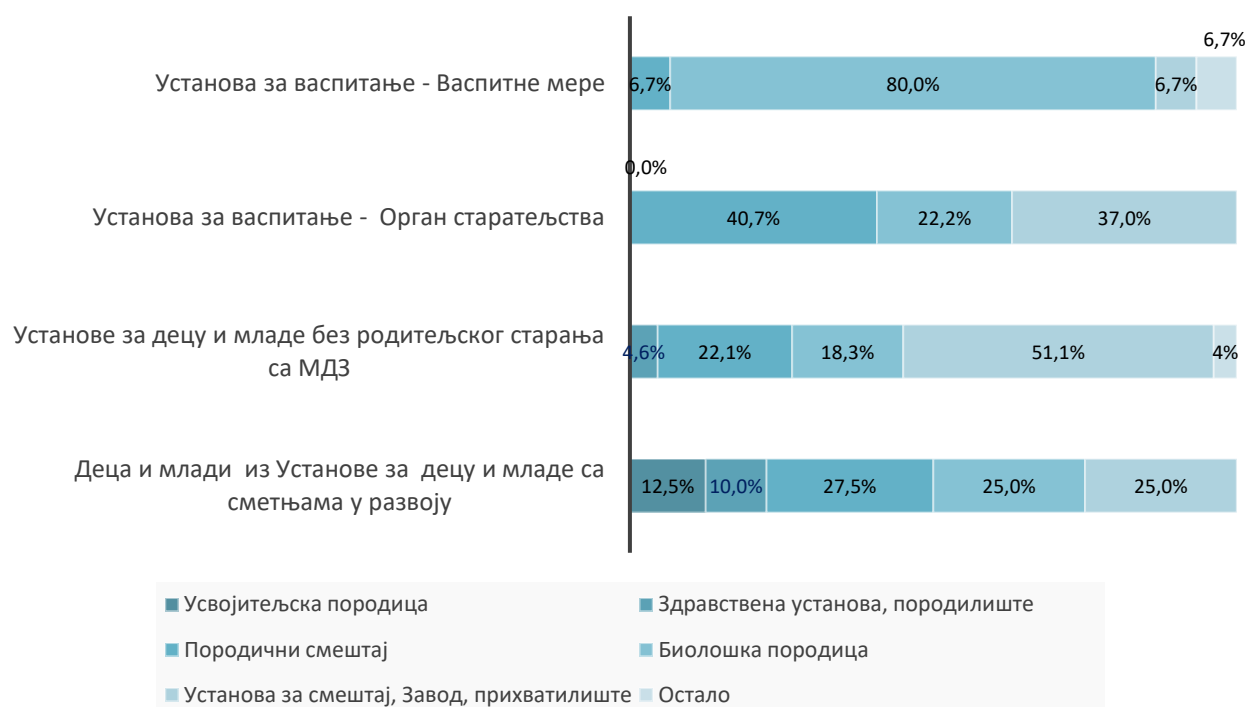
Узрасна структура корисника примљених током 2022. године прати узрасну структуру већ смештених корисника:

- у установе за смештај деце и младих са сметњама у развоју смештено је 59 корисника (27 деце, 13 младих, 17 одраслих и два корисника старија од 65 година);
- у домски смештај за ДМБРС смештено је 124 корисника (121 дете, од којих је 20 млађе од три године, и троје младих);
- у мале домске заједнице 7 корисника (четворо деце и троје младих);
- у установе за васпитање 28 корисника (26 деце и двоје младих).

Међу разлозима смештаја корисника смештених у току 2022. године у установе за децу и младе доминира неколико разлога:

- у установе без родитељског старања доминантно се смештају деца и млади због неадекватног родитељског старања, у 63,4% случајева;
- у установама за ДМБРС за 40% деце и младих разлог смештаја је немогућност родитеља да одговоре на здравствене потребе детета, а 94,7% одраслих и старијих који су примљени у установу разлог је немогућност породице да одговори на њихове здравствене потребе;
- у установе за васпитање деце и омладине током 2022. године 17 корисника је упућено од стране органа старатељства, а 11 на основу васпитних мера.

Графикон 14 - Корисници смештени у току године према средини боравка пре смештаја, 2022, (%)

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

Разлози прекида смештаја се значајно разликују у односу на врсту установе. Прекиди смештаја у установама за ДМСП су ретки, а у 2022. евидентирано је четири престанка смештаја код деце (умрли) и 9 код младих (четири премештаја и пет умрло). Није било напуштања домског смештаја кроз остварење плана сталности или преласком у породични смештај код деце и младих корисника.

У установама за ДМБРС (укуључујући децу из МДЗ) регистрован је прекид смештаја за 51 дете, односно 11,7% укупног броја деце на смештају током 2022. године. За 43,1% деце, прекид је излазак из система заштите или прелазак на мање рестриктиван облик заштите. Са друге стране, исти удео деце, односно 22 деце је премештено у другу установу у систему. Од 65 младих код којих је прекинут смештај, код 61,5% регистрован је позитиван исход. Ипак, четвртина младих којима је према извештају установе прекинут смештај само су премештени у другу установу (Табела 12).

Табела 12 - Корисници према разлогу прекида смештаја у установама за децу и младе, 2022.

Разлог престанка смештаја	Установе за смештај деце и младих са сметњама у развоју				Установе за децу и младе без родитељског старања (са МДЗ)			
	0-17	18- 25	26- 64	Укупно	0-17	18- 25	26- 64	Укупно
Створени услови за повратак у биолошку/сродничку породицу	0	0	3	3	9	6	0	15
Створени услови за усвојење	0	0	0	0	6	0	0	6
Престанак потребе за смештајем услед осамостаљивања	0	0	0	0	0	34	0	34
Премештени у хранитељску породицу	0	0	0	0	7	0	0	7

Прекид у складу са планом сталности	0	0	3	3	22	40	0	62
Премештени у другу установу за смештај или МДЗ	0	4	1	5	22	17	4	43
Самовољно напустили установу	0	0	0	0	1	3	0	4
Умрли	4	5	24	33	4	4	0	8
Напустили установу из неког другог разлога	0	0	0	0	2	1	0	3
Укупно прекиди	4	9	28	41	51	65	4	120
Укупно корисника по узрасту (у току године)	156	300	945	1401	437	200	10	647
Удео прекида				2,9%				18,5%

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

У 2022. години удео прекида у установама за васпитање деце и омладине износи 40,8%. Посматрано према средини у коју су се вратили, исход прекида смештаја је позитиван за шест корисника са васпитном мером (вратили се у своју биолошку породицу или започели самосталан живот), док је седам корисника пребачено у другу установу. Што се тиче прекида за 16 корисника смештених на основу одлуке органа старатељства, осам је имало позитиван исход, а друга половина је или имала премештај (пет корисника) или није јасно дефинисано где су корисници отишли након изласка из установе (три корисника).

3. Додатне делатности установа, услуге у локалној заједници

Један од циљева Стратегије деинституционализације, као део процеса трансформације установа за смештај је развијање различитих услуга подршке у локалној заједници¹⁸. У 2022. години, установе за децу и младе су пружале и следеће услуге (Табела 13):

- мале домске заједнице¹⁹ („Центар за заштиту одојчади, деце и младих - Звечанска“, „Душко Радовић“, „Станко Пауновић“, „Христина Маркишић“, „Вера Благојевић“), матерински дом („Центар за заштиту одојчади, деце и младих - Звечанска“),
- центар за смештај малолетних странаца (Установа за васпитање деце и омладине Београд и Установа за васпитање деце и омладине Ниш),
- услугу прихватилишта и дневног боравка и услугу становања уз подршку су пружале по три организације, а једна СОС телефона.
- „Центар за заштиту одојчади, деце и младих Звечанска“ је пружала и иновативне услуге: телефонско саветовалиште, третмански центар, родитељски телефон и сигурни чет.

¹⁸ Посебни циљ 3 у Стратегији деинституционализације: Трансформација установа за смештај у пружаоце услуга у заједници <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-socijalnu-zastitu/strategija-deinstitucionalizacije-i-razvoja-usluga-socijalne-zastite-u-zajednici-za-period-2022-2026godine>

¹⁹ Мале домске заједнице приказане су заједно са корисницима домског смештаја.

Табела 13 - Услуге у заједници у установама за смештај деце и младих према броју пружалаца и броју корисника, 2022.

Назив услуге	Број пружалаца	Број корисника 31.12.	Установа за децу и младе
Прихватилиште (сигурна кућа, прихватна станица)	3	74	„Споменак“ Панчево; ЦЗОДО „Звечанска“ Београд; „Душко Радовић“ Ниш
Дневни боравак	3	104	„Ветерник“ Нови Сад, „Колевка“ Суботица
Становање уз подршку	3	16	„Споменак“ Панчево; „Христина Маркишић“ Алексинац, „Ветерник“ Нови
Матерински дом	1	48	ЦЗОДО „Звечанска“ Београд
Смештај малолетних странаца	2	14	Установе за васпитање деце и младих у Нишу и Београду
СОС телефон	1	1237	ЦЗОДО „Звечанска“ Београд
Телефонско саветовалиште	1	5184	ЦЗОДО „Звечанска“ Београд
Третмански центар	1	48	ЦЗОДО „Звечанска“ Београд
Родитељски телефон	1	1099	ЦЗОДО „Звечанска“ Београд
Сигурни чет	1	3625	ЦЗОДО „Звечанска“ Београд

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

3.1 Поступци заштите права корисника и евиденција стручног рада

Када је реч о процедурама које су у функцији заштите права корисника у установама, од 19 установа за децу и младе, само једна нема формиран интерни тим за поступање у случају насиља над корисницима. Све установе имају процедуре за разматрање жалби и притужби, седам установа је евидентирало да је у 2022. години било 112 усмених жалби, док писаних није било. Рестриктивни поступци и мере су примењивани у четири установе, према 34 корисника. Од укупно 19 установа, 14 је обавило евалуацију пружања услуге примењујући методу мерења задовољства корисника услугом.

Кроз годишње извештаје прикупљају се подаци о броју процена и планова услуга у установама. Подаци указују да установе за смештај ДМСР имају већи проценат процена и планова од установа за смештај ДМБРС. У просеку, у протеклих пет година установе за смештај ДМСР су обавиле процене за 76% корисника, а установе за ДМБРС за 68% (Графикон 15).

Графикон 15. Број процена и планова у односу на укупан број корисника, 2017 - 2021, %

Извор: Годишњи извештаји установа за домски смештај деце и младих

4. Закључак и препоруке

Према Уредби о мрежи установа социјалне заштите систем социјалне заштите у Србији располаже са 19 установа које обезбеђују услугу домског смештаја деци и младима: 10 установа за децу и младе без родитељског старања и за децу и младе са сметњама у развоју (пет установа има мале домске заједнице као посебне организационе јединице), шест установа за децу и младе са сметњама у развоју (од чега три имају организационе јединице за одрасле) и три установе за васпитање деце и омладине.

Србија је наставила да смањује број деце и младих у установама и може се похвалити једном од најнижих стопа институционалног смештаја деце у Европи која износи 4,8 (на 10.000 деце). Највеће смањење броја деце на смештају одиграло се у првих 10 година реформских процеса када је број деце у периоду од 2000 – 2010. године смањен за 52%. У протеклих 10 година смањење броја деце у установама износи 32,5%. У 2022. години је у односу на 2021. годину забележен прекид тренда смањења броја деце и евидентиран пораст броја деце од 3,6%, и благи пораст укупног броја корисника од 0,9%.

Актуелна структура корисника се разликује од циљних група корисника прописаних Законом о социјалној заштити, Уредбом и другим прописима, пре свега због све већег присуства одраслих у установама за децу и младе (без родитељског старања и са сметњама у развоју) и корисника са сметњама у развоју и инвалидитетом у све три групе установа. Док је број деце и младих у складу са стратегијом деинституционализације у паду, расте број одраслих у овим установама: у 2022. години одраслих корисника на смештају је за 20% више, а старијих за 100% више него пре 10 година.

Хетерогена структура корисника у установама отежава усклађивање установа са прописаним структурним и функционалним стандардима, односно да својим актуелним капацитетима, условима смештаја и структуром запослених одговоре на потребе корисника.

Установе за смештај деце и младих са сметњама у развоју практично постају целоживотни смештај: 75,8% корисника борави у установи преко десет година (у овој групи корисника 24,2% борави између 10 и 19 година, а 51,7% корисника дуже од двадесет година). При томе, 65% деце и младих и 64,5% одраслих у установама који имају сроднике нема контакте или су контакти веома ретки и без предвидиве динамике, чиме се додатно појачава социјална изолованост корисника ових установа.

Од укупног броја корисника у три групе установа за смештај у 2022. години 74,9% корисника има сметње у развоју: у установама за смештај ДМСР сва деца и млади, у установама које су раније доминантно смештале децу и младе без родитељског старања 50% корисника, а у установама за васпитање 54,2% деце и младих са менталним, односно психијатријским тешкоћама.

У установама за васпитање деце и омладине више је корисника упућених од стране органа старатељства, него са васпитном мером. Расте и присуство корисника са тешкоћама у развоју, посебно оних са менталним тешкоћама и зависника од психоактивних супстанци којима је потребан континуиран психијатријски третман.

Имајући у виду хетерогеност карактеристика корисника и евидентиране неповољне трендове у будућим плановима трансформације установа важно је пажљиво планирати и

спроводити трансформацију сваке установе појединачно, како Стратегија деинституционализације и предвиђа.

Актуелна структура запослених, поготово стручних радника је у складу са прописаном, али не и са стварном структуром корисника ових установа. У установама за децу и младе са сметњама у развоју у којима су на смештају већином одрасли корисници доминирају дефектолози, поготово у установама са организационим јединицама за одрасле, док је у установама за децу и младе без родитељског старања и у установама за децу са сметњама у развоју или инвалидитетом само 5,2% ових стручних радника.

Уподобљавање капацитета смештаја са Законом прописаним стандардима је изазов за установе за ДМСР. Од шест, четири установе имају капацитет преко 50 места за децу и младе²⁰, што је више од капацитета прописаног Законом о социјалној заштити. Такође, три установе које на смештају имају одрасле кориснике имају капацитет већи од 100, тј. изнад капацитета прописаног Законом. Ове установе имају 32,5% смештајних јединица са више од Правилником прописаних максималних четири места у соби. Како је флукуација корисника изузетно мала, попуњеност капацитета висока, а листе чекања стално присутне, напори у смеру уподобљавања капацитета са Законом и Правилником прописаним капацитетима су готово не приметни. Ипак, неке установе су успеле да се реструктурирају и унапређен је квалитет смештаја изражен кроз број места у соби тако што је значајно смањен број соба са 10 и више кревета.

Две од 10 установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју имају капацитет преко 50 места (ЦЗОДО „Звечанска“ и „Дечје село“ из Сремске Каменице), но обе имају већи број објеката за смештај корисника, а једна по различитим локацијама у граду. Ова група установа углавном има задовољавајућу структуру смештаја (број места у собама), а установе за васпитање деце и младих задовољавају ову групу стандарда.

Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити²¹ прописује временску ограниченост домског смештаја и даје веома јасна ограничења дужине смештаја. Стратегија деинституционализације²², такође наглашава привременост ове врсте смештаја и предлаже мере које би у наредном периоду усмериле и олакшале процес трансформације ових установа. Но, затечено стање у установама за децу и младе онемогућава брзо усклађивање са овим нормативним захтевима.

Флукуација корисника је присутна једино у установама за васпитање деце и младих, тј. више корисника напушта смештај од корисника који се у току године смештају у установе. У малим домским заједницама флукуација је нешто већа него ранијих година, када је готово није ни било. У установама за смештај деце и младих без родитељског старања и установама за смештај деце и младих са сметњама у развоју флукуација је ниска, а у обе групе установа број пријема је већи од броја прекида смештаја у току године. Додатно, удео пријема корисника је у ове две групе установа у 2022. години највиши у протеклих пет година што се евидентира и кроз пораст броја корисника ових установа у односу на 2021. годину.

²⁰ Установе за домски смештај „Ветерник“, „Колевка“, „Сремчица“ и „Др. Никола Шуменковић“

²¹ "Службени гласник РС", бр. 126/2021 од 23.12.2021, чл.13;чл.17.

²² <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-socijalnu-zastitu/strategija-deinstitucionalizacije-i-razvoja-usluga-socijalne-zastite-u-zajednici-za-period-2022-2026godine>

У 2022. години је регистрован неповољан тренд присуства великог броја премештаја корисника, који се евидентира како при пријему, тако и при прекиду смештаја корисника у установама. У посебно неповољном положају су деца и млади који су на основу упута органа старатељства смештени у установу за васпитање: 77,7% деце и младих су премештени из неког другог вида смештаја, а приликом прекида смештаја, половина њих је прешла у неки други вид смештаја. По истеку васпитне мере деце и младих смештених у установе за васпитање 59,9% је премештено у васпитну установу у систему правосуђа. Такође, 73,2% корисника који су примљени у установе за децу и младе без родитељског старања и мале домске заједнице у току 2022. године је већ било у неком виду смештаја. Само 24,4% деце и младих примљених у установе за децу и младе без родитељског старања и установе за децу и младе са сметњама у развоју у току 2022. године је претходно живело у биолошким породицама. Са друге стране, деца и млади који се смештају на основу васпитне мере су у 80% случајева дошли из биолошке породице.

Позитиван тренд се региструје за 43,1% деце и 61,5% младих из установа за децу и младе без родитељског старања за које прекид смештаја значи излазак из система заштите (повратак у биолошку породицу, осамостаљење или усвојење) или прелазак на мање рестриктиван облик заштите (породични смештај), као и за 50% корисника којима је прекинут смештај у установи за васпитање (а смештени су на основу упута органа старатељства). Ниједан корисник којем је прекинут смештај у установама за смештај деце и младих са сметњама у развоју није прекинуо смештај у складу са планом сталности (повратак у биолошку породицу, осамостаљење или усвојење) нити прешао у породични смештај.

Актуелни стратешки оквир процеса деинституционализације је пре свега усмерен ка развоју услуга у заједници као вид превенције институционализације. Установе би, требало да развију планове трансформације и постану пружаоци спектра услуга у својој локалној заједници. Актуелно, све три групе установа имају слабо развијене друге услуге, као и услуге у заједници. Унутар услуга домског смештаја, као резултат процеса трансформације реализованог са националног нивоа пет установа за смештај ДМБРС има мале домске заједнице за децу и младе са сметњама у развоју (ЦЗОДО „Звечанска“, Установе за смештај деце и младих „Душко Радовић“, „Станко Пауновић“, „Христина Маркишић“ и „Вера Благојевић“). Центар за смештај малолетних странаца имају Установа за васпитање деце и омладине Београд и Установа за васпитање деце и омладине Ниш, што је такође иницијатива са националног нивоа. У 2022. години ЦЗОДО „Звечанска“ пружа услуге материнског дома који је ранијих година обезбеђивала и „Колевка“. Услугу прихватилишта, дневног боравка и услугу становања уз подршку су пружале свега три од 19 установа. ЦЗОДО „Звечанска“ показује највиши ниво иницијативе у развоју услуга окренутих заједници, тако да има услугу СОС телефона и следеће иновативне услуге: телефонско саветовалиште, третмански центар, родитељски телефон и „Сигурни чет“.

За даљу трансформацију установа и процес деинституционализације, није довољно наставити са уређивањем нормативног и стратешког оквира, смањити број корисника у установама и пријем нових корисника на смештај у установе, већ и развијати услуге на локалном нивоу које ће утицати на смањење пријема нових корисника и излазак корисника из резиденцијалног смештаја у заједницу која располаже са адекватном подршком овим хетерогеним и осетљивим групама деце и младих. Развој услуга у самим установама јесте значајан за процес трансформације, али процес деинституционализације ће пре свега зависити од развијености услуга у заједници генерално. Такође, паралелно са развојем нових

и ширењем постојећих услуга у заједници неопходно је континуирано побољшање квалитета услуга и живота корисника којима је смештај у установи и даље неопходан, као што се у протеклом периоду значајно урадило на побољшању образовног статуса деце и младих корисника.

5. Прилог – Списак установа за децу и младе, 2022. године

УСТАНОВЕ ЗА СМЕШТАЈ ДЕЦЕ И МЛАДИХ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ		Општина/град
1.	Дом „Ветерник“ Нови Сад	Нови Сад
2.	Дом „Колевка“ Суботица	Суботица
3.	Установа за децу и младе „Београд“ - стационар за аутизам	Београд
4.	Установа за децу и младе „Сремчица“	Београд
5.	Установа за децу и младе „Шабац“ при ЦСР Шабац	Шабац
6.	Установа за децу и младе „Др Никола Шуменковић“ Стамница	Петровац на Млави
УСТАНОВЕ ЗА СМЕШТАЈ ДЕЦЕ И МЛАДИХ БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА И ДЕЦЕ И МЛАДИХ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ		Општина/град
1.	Дом за децу и омладину СОС Дечије село „Др Милорад Павловић“	Нови Сад
2.	Установа за децу и младе „Вера Благојевић“ Бања Ковиљача	Лозница
3.	Установа за децу и младе „Вера Радивојевић“	Бела Црква
4.	Установа за децу и младе „Јефимија“	Крушевац
5.	Установа за децу и младе „Мирослав Антић – Мика“	Сомбор
6.	Установа за децу и младе „Споменак“	Панчево
7.	Установа за децу и младе „Станко Пауновић“	Неготин
8.	Установа за децу и младе „Христина Маркишић“ при ЦСР	Алексинач
9.	Центар за заштиту одојчади, деце и омладине „Звечанска“	Београд
10.	Дом за децу и омладину „Душко Радовић“	Ниш
УСТАНОВЕ ЗА ВАСПИТАЊЕ ДЕЦЕ И ОМЛАДИНЕ		Општина/град
1.	Завод за васпитање деце и омладине Књажевац	Књажевац
2.	Завод за васпитање деце и омладине Београд	Београд
3.	Завод за васпитање омладине Ниш	Ниш